

Tre besläktade musikprofiler med anknytning till gångna tidens Skillingaryd

Av NILS BONDESON

De flesta som någon gång bytt boende från en villa till en hyreslägenhet är säkert bekanta med att det i samband med flytten ofta ur vinklar och vrår kan dyka upp för mycket länge sedan undanstoppade rariteter som man nästan glömt att man ägt. I mitt fall gällde det några foton på tre av mina släktingar som samtliga varit professionella musiker och som under olika tidsperioder och på olika sätt haft anknytning till Skillingaryd förr i tiden. Fotografierna var på min farfar, min fasters man Nils och min kusin Ingvar.

De tre musikprofiler som berättas om i det följande är:

1. Johannes A. Karlsson (1853–1935), musikfanjunkare
2. Nils F.A. Wieslander (1889–1967), musikdirektör (vid olika regementen)
3. Ingvar A.O. Wieslander (1917–1963) tonsättare och dirigent

J.A. Karlsson

Johannes August Karlsson (1853–1935), som var min farfar, var född i Vetlanda och bodde under sina tidigaste år i dess närhet och därefter bland annat i Norra Sandsjö. 1875 gifte han sig med Johanna Christina född Sjöberg född 1854 i Näsby, död 1937. Med åren kom de att få åtta barn av vilka de tre första föddes i Näsby. 1. Gunnar Frej (1876–1945), 2. Freja (1878–1944), och 3. Gunnar (1881–1900). De övriga: 4. Ruben (född 1884 i Vetlanda, död 1907), 5. Folke (Min far, född 1886 i Vetlanda, död 1959), 6. Karin, gift Wieslander, (född 1890 i Forserum, död 1967), 7. Tora, gift Hällfors (född 1893 i Forserum, död 1939), och 8. Anna, gift Heineroth (född 1897 i Norra Sandsjö, död 1986).

Anmärkning: ”Vän av ordning” kanske undrar varför jag själv heter ”Bondeson” när min farfar hette ”Karlsson”. Det gamla släktnamnet ”Bondeson” från 1700-talet, efter en Johan Bondeson, rusthållare på Getinge utanför Vetlanda, hade min farfar (eller någon i ett tidigare släktled) av okänd anledning av sagt sig, men min far tog tillbaka namnet på 1940-talet.

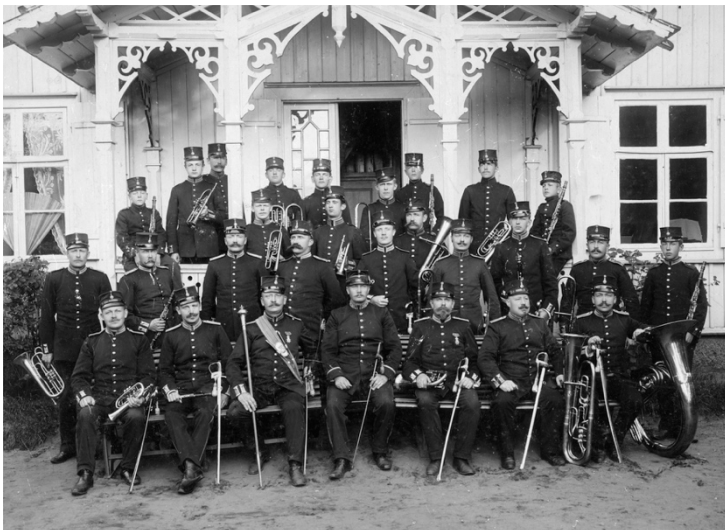

Musikfanjunkare J.A. Karlsson

Så småningom flyttade min farfar och farmor, efter att ha bott på ett antal olika platser med delar av familjen, till Skillingaryd där farfar köpte fastigheten Berghem (Fastighetsbeteckning Braxen 7) som låg vid Tofterydsvägen 10 (efter 1995: Kaffegatan 10). Farfar var den tredje ägaren av huset som var byggt år 1900. Faster Tora blev kvar ett antal år i Skillingaryd där hon gifte sig och arbetade som bankkassörska. Min far Folke och min faster Freja (med sin dotter Martha) kom att bosätta sig i Skillingaryd för gott.

J.A Karlsson var utbildad musikunderofficer (fanjunkare) tillhörande Jönköpings Regemente (I 12), (Infanteriregemente) som hade Skillingaryd som övningsplats. Den fastighet på Västra Lägret i Skillingaryd som i dag inrymmer café ”Tina och Översten” byggdes 1880 och kom att användas dels som bostad åt musikpersonalen, dels som övningshall. Det hela finansierades av musikkassan, men 1907 överlämnades fastigheten till kronan. (Åren 1928–1940 användes byggnaden som soldathem, därefter som underbefälsmässa och marketenteri).

Anmärkning: **Jönköpings regemente** var ett infanteriförband inom svenska armén som verkade i olika former åren 1623–1927. Åren 1816–1927 hade förbandet beteckningen **I 12**.

Jönköpings Regementes Musikkår framför kårens fastighet på Västra Lägret i Skillingaryd 5 mars 1905. Tredje man från höger i nedersta raden är Musikfanjunkare J.A. Karlsson. Med på bilden finns även hans då mycket unge blivande svärson Nils Wieslander (tredje man från höger i bakre raden).

Även på detta foto, taget på samma plats, kan man hitta de två ovan nämnda musikprofilerna: Fanjunkare Karlsson (den medaljprydda mannen i främre raden) och Nils Wieslander (fjärde man från vänster i bakre raden). Musikerna bildar förmodligen en så kallad "Förstärkt Oktett". Det var mycket vanligt att man använde delar av musikkåren vid olika evenemang, speciellt på "icke-militära" spelplatser.

Regementets musikkår under farfars tid lär ha haft ganska många framträdanden för Skillingarydsborna och blev mycket populär både under den tid det tillhörde Skillingaryd och efter att regementet flyttat till Jönköping men hade kvar Skillingaryd som övningsplats. Då Jönköpings Regementes musikkår spelade i Skillingaryd ägde det vanligen rum sommartid i den stora utepaviljongen på Västra Lägrets Officersmäss.

Frälsningsarméns Hornmusikkår i Skillingaryd 1907. Sittande från vänster. Karl Andersson, Sven Tolf, Axel Johansson. Stående från vänster: Okänd, Anders Tolf, Musikfanjunkare J.A. Karlsson, Carl Svensson och Axel Svensson.

J.A. Karlsson ställde, liksom flera av sina kollegor, på sin fritid också ofta upp som musikhandledare för olika musikaliska amatörsällskap i det dåtida Skillingaryd, inte minst för Frälsningsarméns musikkår. Ett annat område som han ägnade mycket tid åt var NTO-rörelsen i Skillingaryd där han innehade en ledande befattning. Han hade då sedan flera år varit musikfanjunkare, en yrkestitel han uppehöll fram till sin död den 3 september 1935.

Tyvärre har jag ju av åldersskäl inga personliga minnen av min farfar, men min kusin Birgit Heineroth i Stockholm som är född 1929, minns honom från sina allra tidigaste barnår som en mycket sympatisk person som hade god hand med barn. Eftersom farmor kom att drabbas av en svår hörselnedsättning blev det farfar som fick uppehålla kontakten med och vara aktiv med

barnen; en roll som han tycks ha uppskattat. Efter min farfars frånfälle 1935 inköpte min far Folke Bondeson 1941 fastigheten Berghem i Skillingaryd av sterbhuset.

Beträffande militär musikverksamhet i Skillingaryd var, förutom, Jönköpings regementes musikkår, I 12, (som alltså min farfar tillhörde), även Smålands Artilleriregementes, A 6, musikkår verksam där. Artilleriregementet hade 1898 (då under annan benämning) kommit till Jönköping men fått sin övningsplats i Skillingaryd, ”Skillingaryds skjutfält,” som utnyttjades fram till 1985 då regementet lades ned. Även A 6 hade, liksom Jönköpings regemente, I 12, förr i tiden en livlig musikverksamhet men när A 6 sommartid hade musikaftnar i Skillingaryd hölls de normalt på den stora utepaviljongen på Östra Lägrets Officersmäss. A 6 första musikkår kan sägas ha bildats 1895 i Göteborg (Otterhällan), och bestod då av sex musikanter.

Går vi för ett ögonblick lite utanför ”gångna tiders Skillingaryd” kan nämnas att det även på min mors sida fanns en person med anknytning till nämnda typ av musik. Det var min morfar Johan Edvard Hylténs bror, Carl Adolf Hyltén, född i Gnosjö 1864. Han blev elev vid Musikkonseruatoriet i Stockholm 1889 och avlade musikedirektörsexamen 1893. Inom militärmusiken blev han ”musikföreståndare” vid Vaxholms Artillerikår 1890, och vid Norrlands Artilleriregemente 1893. Han skulle också komma att komponera ”Norrlands Artilleriregementes Marsch”. C.A. Hyltén gick ur tiden 1925. Som liten grabb i 40-talets Skillingaryd minns jag mycket väl när min mor brukade berätta om ”farbror Adolf”.

Även om det ligger utanför ämnet musikhistoria kan, med anknytning till militär verksamhet i Skillingaryd, nämnas att mellan åren 1903 och 1948 var även **Artilleriskjutskolan** förlagd till Skillingaryd och höll då till på samma område som A 6, dvs öster om Lagan.

Nils Wieslander

Nils Fredrik Alexis Wieslander föddes den 26 april 1889 i Ingatorp, ett samhälle mellan Eksjö och Vimmerby, men släkten hade sina rötter i Vislanda, därav namnet. Nils Wieslander anställdes 1904 vid Jönköpings regemente, I 12.

Där utbildade han sig till underofficer för att börja som regementstrumslagare där 1909. Det blev inledningen till en framgångsrik musikerkarriär. Även om han bodde i Jönköping kom han att, i och med att Jönköpings regemente hade sin övningsplats förlagd till Skillingaryd, under en del av sin ”musikertid” vid regementet, tillsammans med dess övriga musikanter tämligen ofta delta i

uppskattade musikkonserter för allmänheten i Skillingaryd. Platsen var densamma som den som tidigare nämnts i samband med I 12:s musikverksamhet i Skillingaryd, det vill säga den stora utepaviljongen på Västra Lägrets Officersmäss. Kontakterna med lokalbefolkningen i Skillingaryd var många. En familj som Nils Wieslander hade en nära relation till var musikfanjunkare Karlsson och hans barn. Nils hade lovat att han skulle lära den yngsta dottern, Anna, att spela piano, vilket han också påbörjade. Efterhand började han dock intressera sig mer för nummer sex i syskonskaran, vilket var Karin. Det hela resulterade så småningom i att Nils och Karin gifte sig 1913. De skulle under Jönköpingstiden komma att få två barn, Gunvor (1914) och Ingvar (1917). Båda barnen var mycket musikaliska, men det var bara Ingvar som kom att satsa på en yrkeskarriär inom musiken.

År 1919 avlade Nils Wieslander musikdirektörsexamen, men någon fortsatt tid vid Jönköpings regemente blev det inte. De tycks inte ha haft plats för honom som musiker och 1923 blev han istället musikdirektör vid Västgöta regemente, I 6. Den så kallade "lilla regementsdöden" tvingade honom vidare 1927, denna gång till Älvsborgs regemente, I 15, i Borås. På denna plats blev han kvar ända tills pensionen 1945. Han kom med tiden att få flera medaljer för sina musikbefrämjande insatser, bland annat Musikaliska Akademiens högsta utmärkelse "För tonkonstens främjande" 1960. (Andra personer som fått samma hedersbevisning är till exempel Hugo Alfvén, Julis Rabe, Hilding Rosenberg, Sten Broman, Birgit Nilson, Alice Babs, Stig Westerberg, Sixten Ehrling, Eric Ericsson, Gunnar Hahn, Monica Zetterlund, Georg Riedel och Arne Domnérus med flera).

Personligen har jag från mina barnår och min ungdomstid på 40- och 50-talen många glada minnen av "farbror Wieslander" som vi kallade honom fast han ju egentligen inte ur ren släktsynpunkt var vår "farbror". Han och hans Karin (som ju var min faster) gästade oss ofta i Skillingaryd, inte minst under somrarna. Vid gynnsamt väder var de inte rädda för att ta ett bad i Lagan även om de vid den tiden hade kommit en bra bit upp i åren. Nils var en mycket lättsam och gemytlig person i motsats till faster Karin som var lite mer bestämd och kärv i sättet. Under senare decennier brukade de också varje sommar bo några veckor på Götarps Brunn, det dåvarande sommarpensionatet i Gnosjö. På 50-talet gjorde jag och mina föräldrar tillsammans med delar av Familjen Hultegård i Gnosjö besök hos Wieslanders som då var pensionärer men fortfarande bodde i Borås.

Musikdirektör Nils Wieslander

Denna bild på Jönköpings Regementes Musikkår är tagen på samma plats som de två bilderna på sidan 3. Tamburmajoren (regementstrumslagaren) till vänster är en relativt ung Nils Wieslander. Regementstrumslagaren var annars i de flesta fall en av de äldre musikanterna, vanligen en underofficer, ofta fanjunkare. Nils Wieslander blev, som tidigare nämnts, tamburmajor 1909, så fotot måste alltså vara taget då eller något senare.

Anmärkning: **Tamburmajor**, "Övertrumslagare" eller "stavgörare" var en benämning på en person som med stav anförde en musikkår i marschformation. Inom armén användes benämningen "regementstrumslagare". Beteckningen "tamburmajor" kommer från franskans "tambour" (trumma).

Musikdirektör Nils Wieslander med fru Karin på besök hos sina släktingar i Skillingaryd, sannolikt någon gång i slutet av 40- eller början av 50-talet. På fotot syns också min bror Lennart, min mor Mimmi och min syster Barbro.

Som en liten avvikelse från temat ”Tre besläktade musikprofiler med anknytning till gamla tiders Skillingaryd” kan nämnas att Nils Wieslander hade en bror, Alex Wieslander, som också hade stora framgångar inom musikområdet.

I nummer 50 av bildtidningen ”Se” 1945 kunde man läsa följande om musikfanjunkaren Alex Wieslander: ”På uppdrag av Folkets Park i Norrköping bildade Alex Wieslander hösten 1944 den 11-mannaorkester som nu spelar året om i Folkborgen. Meningen var att få fram en dansorkester som också kunde spela ren underhållningsmusik, och försöket lyckades över all förväntan. Kapellmästaren, musikfanjunkare Alex Wieslander vid F 13 är nykomling i Norrköping men kommer från A 6 i Jönköping där han förutom sin regementsaktivitet i 17 år också varit ledare för olika ”civila” orkestrar. Favoritorkester: Ellington. Under en bild i tidningen kan man läsa: ”Alex Wieslanders samspelade elva rymmer många kända musiker. En av dem är fotbollspelaren Äby-Eriksson, pianist”.

Ingvar Wieslander

Ingvar Wieslander är den av de tre i denna berättelse som skulle komma att nå de största framgångarna inom musikens värld. Kanske inte så förvånande eftersom han ju hade ”musikgener” på både fädernet och mödernet. Hans far

var ju musikdirektören Nils Wieslander, och hans mor, Karin Wieslander, var ju dotter till musikfanjunkare J.A. Karlsson.

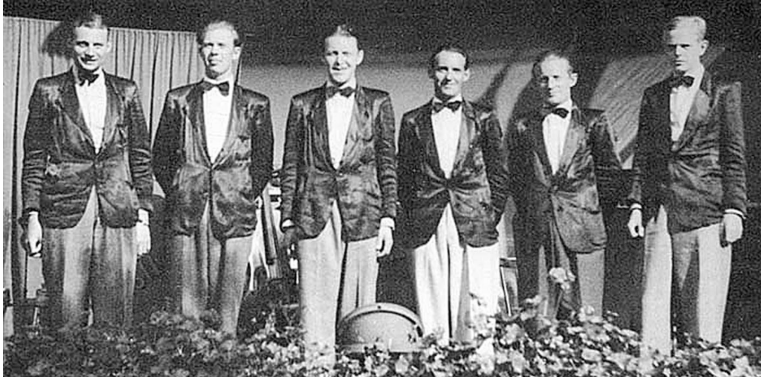
Ingvar föddes den 19 maj 1917 i Jönköping; att blev just Jönköping berodde naturligtvis på att hans far vid den tiden var militärmusiker vid Jönköpings regemente. Men redan i Ingvars tidiga barndom flyttade familjen till Borås

Ingvar Wieslander

Ingvar Wieslander tillsammans med min mor (sittande snett bakom) och hennes syster, samt (stående) Eva Hyltén (född Sandelius), hennes man Bertil Hyltén och hennes svåger Bror Hyltén på besök hos kyrkoherdefamiljen Sandelius i Ljungby. Fotot förmodligen från senare delen av 30-talet.

Wollmar Sandells Jazzorkester i Ramnaparken i Borås en sommar i det begynnande 40-talet: Från vänster: Kapellmästare Wollmar Sandell (piano och dragspel); Tage Rydberg (basfiol); Birger Hellström (trumpet och cello); Tage Sandberg (saxofon, klarinett och sång), Helmer Lindberg (fiol, klarinett och saxofon), Ingvar Wieslander (piano, saxofon, klarinett, fiol, arrangör med mera).

sedan fadern där blivit musikchef vid I 6. Som ung kom Ingvar att bli mycket aktiv i det civila musiklivet i Borås. Han kunde hantera ett flertal olika instrument och var en eftertraktad ”inhoppare” i flera jazzorkestrar i staden. I en intervju i en tidningsartikel ”Möte med musikunderhållare” som gjordes av musikskribenten Bengt Nyquist där han intervjuade kapellmästaren Wollmar Sandell berättade Sandell: ”På somrarna hade jag en orkester i Ramnaparken (i Borås). I den spelade bland andra Ingvar Wieslander, tonsättaren. Han var pianist och multiinstrumentalist, duktig på blås, men också en fin arrangör. Dessutom kunde han improvisera som en jazzmusiker, så det var en oerhörd tillgång och finess att ha honom med i orkestern”.

Sin musikaliska utbildning påbörjade Ingvar under ledning av Sven Svensson vid Uppsala Universitet. Han fick också en viss utbildning i komposition av Lars-Erik Larsson. Efter musikdirektörsexamen vid Musikhögskolan i Stockholm 1945 och dirigentstudier för Tor Mann fullföljde han sina studier i Paris på ett franskt stipendium (1947–1948) med Tony Aubin (komposition) och Eugene Bigot (dirigering). 1949 blev han kapellmästare och huskompositör på Malmö stadsteater, ett uppdrag som varade till 1960. 1947 gifte han sig med Ulla Andersson från Uppsala och fick med henne två barn, en son Jan (”Janne”), född 1950 och en dotter Maria (”Missan”), född 1952.

Ingvars komponerande omfattade många tillämpningsområden när det gällde musik. Bland annat skrev han musik till många av Ingmar Bergmans teaterproduktioner, men han samarbetade även med, eller skrev musik för, en rad andra kända personligheter och artister.

Här några exempel på verk ur Ingvars stora musikproduktion:

Operor: Fröknarna i parken (E. Josephson), sändt i radio. **Balletter:** Nordisk Saga, balett i tre tablåer av C.G. Kruse, 1950, Malmö stadsteater, dirigent: tonsättaren; Skymningslekar, balett i fyra tablåer av Ingmar Bergman och C.G. Kruse, 1954, Malmö Stadsteater, dirigent: tonsättaren. **Skådespels- och balettmusik:** Ingvar medverkade med egen musik eller arrangemang i en rad uppsättningar, t.ex. Kronbruden (A. Strindberg), 1952; Trettondagsafton (W. Shakespeare) 1955. **Filmmusik:** ”Prästen i Uddarbo” 1957. Efter Axel Hambræus roman. I titelrollen: Max von Sydow. **Vokalverk med orkester:** Som vinden (P. Stenstadsvold) 1956. De fyra årstiderna, 1959. **7 Symfonier.** **Övrig orkestermusik:** Två poem för stråkorkester 1953; Dans i midsommartid: Rapsodi, 1961, Sveriges Radio, Sveriges Radios Symfoni-orkester, dirigent: Stig Rybrant. Pavane över ett tema av Cole Porter. (Tonsättaren var involverad i 2 Cole Porter-uppsättningar på Malmö Stadsteater: ”Kiss me Kate”, 1951, och ”Kamrat i silkesstrumpor” 1957). Ett av sina många verk, ”Berceuse”, för stråkorkester, hade Ingvar tillägnat sin dotter ”Missan”. **5 Stråkkvartetter.** **Orgelmusik:** Passacaglia och fuga, 1961. Malmö, S:t Petri kyrka, Carl Bengtsson, orgel. **Sånger och Körverk.**

Den som vill få en någorlunda heltäckande bild av Ingvars omfattande musikverksamhet kan googla på ”Ingvar Wieslander” och där välja ”Ingvar Wieslander (1917–1963) – Levande Musikarv”, samt fullfölja med att klicka på ”Samlade verk”.

Även om Ingvar var född i Jönköping och tillbringade huvuddelen av sina barn- och ungdomsår i Borås kan man nog utgå ifrån att han vid vissa tillfällen, inte minst sommartid, under 20- och början av 30-talet med sina föräldrar besökte sina morföräldrar i Skillingaryd. Självt fick jag under mina egna pojkår från några gamla Skillingarydsbor höra att han vid besök i Skillingaryd under sina ungdomsår ibland även ryckt in som tillfällig pianist i Lägerhyddan på Västra Lägret som på den tiden var något av ett nöjescentrum i Skillingaryd. Han gästade också vid något eller några tillfällen, tillsammans med mina föräldrar, mina släktingar i Gnosjö. Ingvar kom att

utveckla en viss förkärlek för den ort, Skillingaryd, som han tillsammans med sina föräldrar besökt så många gånger under sin barndom. Själv minns jag med stor glädje, men kanske också med ett stänk av vemod, hur jag i pojkåren, under den tid Ingvar var aktiv i Malmö, fick uppleva att han då och då hälsade på hos oss på Tofterydsvägen 10 i Skillingaryd under sina många bilresor mellan Malmö och Stockholm. Vid ett av de tidigare tillfällena hade han även med sig sin fru Ulla.

Även om Ingvar Wieslander ägnade en betydande del av sin tid åt att komponera ingick i hans dagliga arbete på Malmö Stadsteater också uppdraget att vara kapellmästare för stadsteaterns kör och orkester. Här skivomslaget till den inspelning av Ralph Benatskys Operett "Vita hästen" som Ingvar dirigerade och där Max Hansen hade den manliga huvudrollen. Operetten som hade premiär i Malmö 1950 blev en stor succé och långkörare.

*Ingvar som dirigent
Fotot troligen från 1946 eller 1947.*

Ingvars bana som tonsättare präglades i hög grad av teaterns behov, men han vidgade också vyerna mot nya strömningar och var mycket aktiv som en av stiftarna av föreningen Ars Nova, föreningen för nutida musik i Malmö, som grundades 1960 av Ingvar Wieslander i samarbete med Folke Abenius, Ulf Björlin, och Hans Åstrand i syfte att verka för samtidens konstmusik. Men under denna tid drabbades Ingvar av en personlig tragedi i form av en utvecklad cancer. Han tillbringade sina sista år på MAS, Malmö Allmänna Sjukhus. Birgit Heineroth, tidigare nämnd i avsnittet om min farfar, är min

faster Annas dotter och alltså även Ingvars kusin. Hon besökte Ingvar ett flertal gånger på sjukhuset. Även min faster Toras son, Roland Hällfors, som vid denna tid studerade vid universitetet i Lund, hade kontakt med Ingvar. Trots sjukdomen fortsatte Ingvar att från sjukhuset samarbeta med kollegor och att upprätthålla sitt musikskapande. Sjukhusledningen var generös och ordnade så att han fick ett litet kammarpiano på sitt rum. I sin musik hade hans förutvarande nyklassiska stil med inslag av tolvtonskomponerande efterhand utvecklat sig till en högst personlig tolvtonsstil.

Ingvar Wieslander hade inte hunnit bli mer än 45 år när han den 29 april 1963 tvingades att för alltid lämna musikens värld och gå in i den eviga vilan.

Källhänvisningar:

Artikelförfattaren tackar följande personer för hjälp med framtagning av underlag till artikeln: *Birgit Heineröth, Stockholm; Jan Wieslander, Malmö; Maria Wieslander, Stockholm; Roland Hällfors, London; Ingemar Badman, Mullsjö; Per Bunnstad, Skillingaryd; Ola Hugosson, Skillingaryd och Sven Engkvist, Miliseum, Skillingaryd.*

Tryckta källor:

1. Levande Musikarv (Swedish Musical Heritage)
2. ENCYCLOPEDIA.COM
- Nicolas Slonimsky/Laura Kuhn/Dennis McIntire
3. Jazzorkestrar i Borås (www.culturum.se>Jazz>WoS421)
4. Wolmar Sandell – culturum.se
<http://www.culturum.se>, jazz, dokument
5. Vingar över Ljungheden – ett kapitel i svensk flyghistoria
Flyghistoriska Gruppen, Skillingaryd, 2009

För den som vill läsa om *militärmusikens allmänna historia* och dess utveckling rekommenderas Annica Sundkvists: "För Kronan och för Folket – en uppsats om svensk militärmusik". (C-uppsats 2007 från Institutionen för Musikvetenskap, Uppsala Universitet)

Bildbearbetning: Christer Glenvik

Slutlig textbearbetning: Per Bunnstad, Skillingaryd.nu